

УДК 343.98

Белік Л. С., кандидат юридичних наук, доцент
кафедри криміналістики Національного
університету «Одеська юридична академія»

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ НЕПРАВОМІРНОЇ
ВИГОДИ ЯК ОДНОГО З ЕЛЕМЕНТІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОДЕРЖАННЯМ
НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ**

**PROBLEM ASPECTS OF DETERMINATION OF SUBJECT OF UNLAWFUL
BENEFIT AS ONE OF THE ELEMENTS OF THE CRIMINALISTIC
CHARACTERISTICS OF CRIMES RELATED TO
OBTAINING OF UNLAWFUL BENEFITS**

Анотація. Стаття присвячена деяким проблемам визначення предмету неправомірної вигоди як одного з елементів криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди. Досліджується законодавство України щодо реалізації антикорупційної політики. Окреслюються межі визначення терміну предмету неправомірної вигоди. Звернено увагу на безпосереднього тлумачення терміну предмет. Проаналізовано всі складові предмету неправомірної вигоди. Запропоновано визначення вигоди нематеріального характеру.

Ключові слова: боротьба з корупцією, неправомірна вигода, злочини, пов'язані з одержанням неправомірної вигоди, матеріальні активи, нематеріальні активи.

Аннотация. Статья посвящена некоторым проблемам определения предмета неправомерной выгоды как одного из элементов криминалистической характеристики преступлений, связанных с получением неправомерной выгоды. Исследуется законодательство Украины по реализации антикоррупционной политики. Очерчиваются границы определения срока предмета неправомерной выгоды. Обращено внимание на непосредственное толкование термина предмет. Проанализированы все составляющие предмета неправомерной выгоды. Предложено определение выгоды нематериального характера.

Ключевые слова: борьба с коррупцией, неправомерная выгода, преступления, связанные с получением неправомерной выгоды, материальные активы, нематериальные активы.

Abstract. The article is devoted to some problems of the object of unlawful benefit, as one of the elements of the criminalistic characteristics of crimes related to obtaining of unlawful benefits. The laws of Ukraine "On Amending Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Bringing of National Legislation in Compliance with the Standards of the Criminal Convention on Combating Corruption", the Law of Ukraine "On Amending Certain Legislative Acts of Ukraine on the Implementation of the State Anti-Corruption Policy" and others are examined. The boundaries of the definition of the term of the object of unlawful benefit are outlined. Attention is drawn to the interpretation of the term object. All the components of the object of unlawful benefit have been analysed, namely: cash; property; advantages; privileges; intangible assets; any other benefits of monetary or non-monetary nature. It is suggested that under any other benefits of an monetary or non-monetary nature, any benefit, profit or other positive consequences in any sphere of social (personal and official) existence of a person that is monetary or non-monetary, is not benefits, benefits or intangible assets, are offered or promised to this person by others and can be obtained by him.

Key words: combating corruption, unlawful benefit, crimes related to obtaining unlawful benefits, intangible assets, tangible assets.

Постановка проблеми. На виконання вимог, які було поставлено

Європейським Союзом перед Україною в частині вдосконалення стандартів боротьби та протидії корупції, Верховною Радою України було прийнято низку законів, які окреслили зміни у законодавстві України, присвяченому протидії корупції та хабарництву, а саме, – було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», який набув чинності 18 травня 2013 року [1], Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики», який набув чинності 9 червня 2013 року [2], та деякі інші. Цими законами було проведено заміну терміну «хабар» на термін «неправомірна вигода», який є більш широким та охоплює не тільки матеріальну вигоду, але й немайнову; всі правопорушення, пов'язані з отриманням неправомірної вигоди, було віднесено до злочинів; здійснено криміналізацію обіцянки та пропозиції отримання неправомірної вигоди; розширено коло осіб, які можуть бути суб'єктами злочинів означеної категорії.

Отже, спочатку законодавцем було внесено відповідні зміни у ст. 1 діючого на той час Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07 квітня 2011 року [3] (який втратив чинність з початком роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до Закону України від 14 жовтня 2014 року N 1700-VII), а потім дослівно ідентичне визначення поняття «неправомірної вигоди» було наведено і у новому, діючому і на цей час, Законі України «Про запобігання корупції» 14.10.2014 № 1700-VII [4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика предмету неправомірної вигоди у наукових дослідженнях кримінально-правової сфери (включаючи кримінальне право, кримінальний процес, криміналістику, кримінологію) висвітлювалася такими вченими, як О. М. Грудзур, В. В. Калитаєв, Г. С. Крайник, Р. Л. Максимович, Н. Р. Палій, О. О. Семенюк, В. І. Тютюгін, С. С. Чернявський, С. В. Якімова, О. Д. Ярошенко та інших. Проте виділення предмету неправомірної вигоди у працях названих авторів не відбувалося.

Метою цієї статті є визначення та тлумачення терміну «предмет неправомірної вигоди», який є елементом криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди.

Виклад основного матеріалу. Окреслюючи межі визначення терміну «предмет неправомірної вигоди», насамперед, звернемось до безпосереднього тлумачення терміну предмет, який тлумачний словник української мови визначає як:

- 1) будь-яке конкретне матеріальне явище, що сприймається органами чуття;
- 2) логічне поняття, що становить зміст думки, пізнання і т. ін.;
- 3) те, на що спрямована пізнавальна, творча, практична діяльність кого -, чого-небудь [5, с. 867].

Як ми вже зазначали вище, після внесення у 2013 році низки змін до

законодавства України щодо протидії корупції та хабарництву, термін «хабар» було не тільки технічно замінено на термін «неправомірна вигода», але й було розширено предмет цього злочину, а саме: додано до нього вигоди нематеріального чи не грошового характеру: неправомірна вигода – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, *будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру*, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [4].

Проаналізуємо всі складові предмету неправомірної вигоди більш детально:

Грошові кошти - а) готівка: вітчизняна чи зарубіжна валюта; б) безготівкові засоби розрахунку: платіжні доручення, чеки, акредитиви, банківські платіжні картки; в) цінні папери: документи, які засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка випустила цінні папери, та їх власником, передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або процентів і можливість передачі грошових та інших прав, пов'язаних з володінням цими документами, іншій особі, а саме: приватизаційні папери, акції, облігації внутрішніх і зовнішніх державних позик, облігації місцевих позик, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, інвестиційні сертифікати, векселі тощо [6]; г) електронні гроші: одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі [7]. Електронні гроші означають грошову вартість, як представлено у вимозі до емітента, які зберігаються на електронному пристрої, в тому числі магнітному, випускаються для отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій та приймаються фізичною або юридичною особою, відмінною від установи-емітента електронних грошей [8].

Майно – а) будь-які інші, відмінні від грошових коштів, матеріальні предмети та речі (матеріальні речі та предмети, рухомі та не рухомі, обіг яких не обмежено а також, обіг яких обмежено або заборонено: наркотичні засоби та прекурсори, психотропні речовини, сильнодіючі лікарські засоби, зброя, боєприпаси, вибухові речовини та інше); б) права на майно - документи, які надають право на одержання майна, володіння, користування та розпорядження майном, а також документи, що надають право вимагати виконання зобов'язань майнового характеру тощо, наприклад, свідоцтво на право власності, введення до співзасновників, дарування, різноманітні путівки на відпочинок, лікування та інші; в) будь-які дії майнового характеру (наприклад, передача майнових вигод або відмова від них) [9 с. 420].

Переваги – відповідно до нового тлумачного словника української мови переваги – це виключне особисте право на що-небудь, привілей [5, с. 772].

Пільги – відповідно до нового тлумачного словника української мови пільги – це повне або часткове звільнення від дотримання встановлених законом загальних правил виконання яких-небудь обов'язків [5, с. 754].

Нематеріальні активи – відповідно до енциклопедії економіки «нематеріальним активом» є немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований і утримується його держателем з метою

виконання протягом певного періоду (операційного циклу) операцій з виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях та надання в оренду іншим особам [10].

Будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру – відповідно до словнику української мови термін вигода означає «те, що дає добрі наслідки в чому-небудь, якийсь прибуток і т. ін.» [11, с. 375], тобто будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру – це збірний термін, до якого відносяться всі інші вигоди, які не мають матеріального та грошового вираження, а також не підпадають під визначення та характеристики, наведені у попередніх пунктах, наприклад, отримання похвальної характеристики, нагородження почесними званнями, які не мають державного значення, лобіювання та протегування інтересів у відповідних організаціях та установах, задоволення сексуальних потреб, отримання будь-яких відомостей та даних на матеріальних носіях чи в електронному вигляді, реклама послуг чи товарів та інше.

Оскільки у законодавчій та науковій літературі не має визначення терміну «будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру», а опитані нами практичні працівники, на яких покладено обов'язки щодо протидії злочинам, пов'язаним з отриманням неправомірної вигоди, не завжди чітко та вірно уявляють собі, що саме розуміє законодавець під цим терміном, вважаємо за необхідне проведення тлумачення означеного терміну та пропонуємо наступне його авторське визначення: *будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру* – це будь-яка користь, прибуток чи інші позитивні наслідки у будь-якій сфері соціального (особистого та службового) існування особи, які не мають матеріального та грошового характеру, не є пільгами, перевагами чи нематеріальними активами, можуть бути надані, запропоновані чи обіцяні цій особі іншою та можуть бути нею одержані.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене можемо зробити висновок про те, що деякі елементи складу криміналістичної характеристики злочинів означеної категорії й досі залишаються малодослідженими, не визначеними на законодавчому та науковому рівнях. Як приклад цього, наводимо відсутність офіційного тлумачення такої, порівняно нової, складової предмету неправомірної вигоди, як «*будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру*», які ми пропонуємо визначити, як «*будь-яка користь, прибуток чи інші позитивні наслідки у будь-якій сфері соціального (особистого та службового) існування особи, які не мають матеріального та грошового характеру, не є пільгами, перевагами чи нематеріальними активами, можуть бути надані, запропоновані чи обіцяні цій особі іншою та можуть бути нею одержані*».

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 18.04.2013 р. № 221-VII [Електронний ресурс]:– Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/221-18>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики : закон України від 14.05.2013 р. № 3208-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/224-18>.
3. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №40. – Ст. 404.
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
5. Новий тлумачний словник української мови : у трьох томах / укл. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Київ : Аконіт, 2008. – Т. 2 : К-П. – 926 с.
6. Словник фондового ринку / [автори-уклад. : А. Т. Головка, В. Ф. Кобзар, О. О. Науменко та ін.]. – Київ, 1999. – 228 с.
7. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 29. – Ст. 137.
8. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей : Постанова Національного банку України № 481 від 04.11.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>.
9. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Ю. Шепітько. – Київ : Ін Юре, 2010. – 496 с.
10. Енциклопедія економіки / соціально-економічний ресурс [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economic.lviv.ua/sv-tova-ekonom-ka/formi-metodi-y-ob-kti-virobnichogo-kooperuvannya.html>.
11. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наукова думка, 1970-1980. Т. 1. – 799 с.

